

Luento 3

Konekielinen ohjelmointi (TTK-91, KOKSI)

Muuttujat
Tietorakenteet
Kontrolli
Optimointi
Tarkistukset

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 1

Tiedon sijainti suoritusaikana ⁽³⁾

- Muistissa (=keskusmuistissa)
  - iso Esim. 256 MB, tai 64 milj. 32 bitin sanaa
  - hidas Esim. 10 ns
  - data-alueella vai konekäskyssä vakiona?
- Rekisterissä
  - pieni Esim. 256 B, tai 64 kpl 32 bitin sanaa
  - nopea Esim. 1 ns TTK-91: 8 kpl + PC + ...
- Probleemi: milloin muuttujan X arvo pidetään muistissa ja milloin rekisterissä?
  - missä päin muistia? miten siihen viitataan?

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 2

Miten tietoon viitataan? ⁽⁴⁾

- Tieto muistissa
  - muistiosoitteen (esim. 0x6F123456 tai 3459321) avulla
  - symbolin (esim. HenkTunn tai X) avulla symbolista konekieltä käytettäessä – symbolin arvo on muistiosoite
    - HenkTunn = 0x6F123456, X = 3459321
- Tieto välimuistissa
  - samalla tavalla kuin jos tieto olisi muistissa
  - viittaushetkellä ei tiedetä, kummasta paikasta tieto lopulta löytyy tai kauanko viittaamiseen kuluu aikaa!
- Tieto rekisterissä
  - rekisterin osoitteen (esim. 6 tai 18) avulla
- Tieto konekäskyssä (vakiona)
  - oletusarvoisesti, käskyssä on vain yksi paikka tiedolle

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 3

Tieto ja sen osoite ⁽³⁾

```

X DC 12
....
LOAD R1, =X
LOAD R2, X
            
```

muuttujan X osoite on symbolin X arvo

symbolin X arvo muuttujan X osoite?

muuttujan X arvo

muisti	
230	
12345	
12556	
128765	
12222	
12	
12998	

```
int x =12;
```

- Muuttujan X osoite on 230
- Muuttujan X arvo on 12
- Symbolin X arvo on 230 X=230:
  - symbolit ovat yleensä olemassa vain käännoa aikana!
  - Virheilmoituksia varten symbolitaulua pidetään joskus yllä myös suoritusaikana

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 4

Tieto ja sen osoite ⁽⁶⁾

```

Xptr DC 0
X DC 12
LOAD R1, =X ; R1 ← 230
STORE R1, Xptr
LOAD R2, X ; R2 ← 12
LOAD R3, @Xptr ; R3 ← 12
            
```

muisti

230
12345
12556
128765
12222
12
12998

Xptr=225 →

X=230: →

C-kieli: Y = *ptrX

- Muuttujan X osoite on 230
- Muuttujan X arvo on 12
- Osoitinmuuttujan (pointterin) Xptr osoite on 225
- Osoitinmuuttujan Xptr arvo on 230
- Osoitinmuuttujan Xptr osoittaman kokonaisluvun arvo on 12

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 5

Osoitinmuuttujat ⁽⁵⁾

- Muuttujia samalla tavoin kuin kokonaislukuarvoiset muuttujatkin
  - muistissa olevalla osoitinmuuttujalla on osoite
- Arvo on jonkun tiedon osoite muistissa
  - globaalin yksi- tai monisanaisen tiedon osoite
    - muuttuja, taulukko, tietue, olio
  - keosta (heap, joskus ”kasa”) dynaamisesti (suoritusaikana) varatun tiedon osoite
    - Pascalin tai Javan ”new” operaatio palauttaa varatun muistialueen osoitteen (tai virhekoodin, jos operaatiota ei voi toteuttaa)
  - aliohjelman tai metodin osoite
    - osoite ohjelmakoodiin

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 6

Globaali, kaikkialla näkyvä data ⁽²⁾

- Globaalit muuttujat ja muut globaalit tietorakenteet sijaitsevat ttk-91 koneen muistissa ohjelmakoodin jälkeen

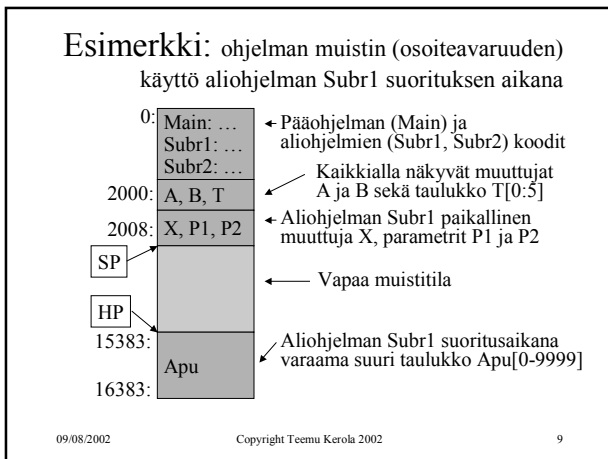
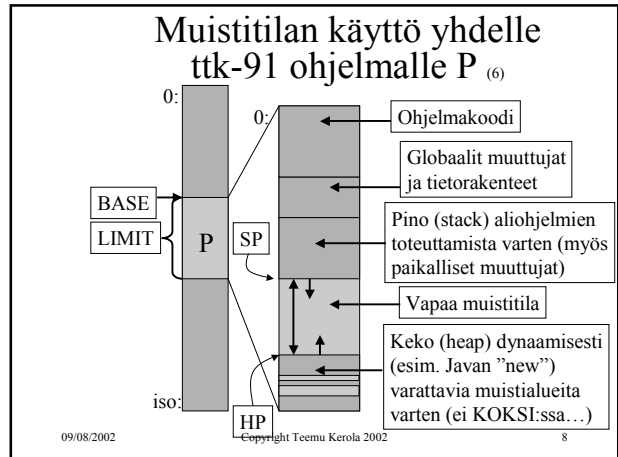
- muuttujat

int X = 25;	char Ch;
short Y;	char Str[] = "Pekka";
float Ft;	boolean fBig;
- tilan varaus

X	DC	15 ; alkuarvo 15
Taulu	DS	20 ; 20 sanaa
fBig	DC	1 ; 1=true, 0=false
- viittaaminen

LOAD	R1, X
STORE	R2, Taulu(R1)

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 7

- ### Muistissa oleva data ⁽³⁾
- Globaali data
    - int X; function Print();
    - varataan ohjelman latauksen yhteydessä
    - kaikkialla viitattavissa nimen (osoitteen) avulla
  - Dynaaminen data
    - Mach m = new Mach();
    - varataan tarvittaessa keosta suorituksen aikana
    - vapautetaan kun ei enää tarvita (ei Koksissa)
    - viittaus varauksen jälkeen osoitteen avulla
  - Aliohjelmien paikallinen data
    - parametrit, paik. muuttuja
    - varataan pinosta kutsuhetkellä
    - vapautetaan rutiinista paluun yhteydessä
    - viittaus aliohjelman sisällä osoitteen avulla
- 09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 10

- ### Tiedon sijainti suoritusajana ⁽⁴⁾
- Rekisteri (nopein)
    - kääntäjä päättää milloin muuttujan arvo on rekisterissä
  - Välimuisti (nopea)
    - laitteisto hoitaa automaattisesti joillekin muistialueille
  - Muisti (hidas)
    - kääntäjä/lataaja valitsee sijaintipaikan
      - globaali data ohjelman latauksen yhteydessä
      - vakiot konekäskyssä
    - ohjelma sijoittaa suoritusajana
      - aliohjelmien paikalliset muuttujat, parametrit
    - käyttöjärjestelmä sijoittaa suoritusajana
      - dynaaminen data keossa suorituksen aikana
  - Levy, levypalvelin (liian hidas, ei mahdollista)
    - vaatii käyttöjärjestelmän varusohjelmien apua
- 09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 11

- ### Ohjelmoinnin peruskäsitteet ⁽⁴⁾
- Aritmeettinen lauseke
    - miten tehdä laskutoimitukset?
  - Yksinkertaiset tietorakenteet
    - yksiulotteiset taulukot, tietueet
  - Kontrolli – mistä seuraava käsky?
    - valinta: if-then-else, case
    - toisto: for-silmukka, while-silmukka
    - aliohjelmat, virhetilanteet
  - Monimutkaiset tietorakenteet
    - listat, moniulotteiset taulukot
- 09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 12

Aritmeettinen lauseke (3)

```
int a, b, c;
...
b = 34;

a = b + 5 * c;
```

tilan varaus

A	DC	0
B	DC	0
C	DC	0

koodi

```
LOAD R1, =34
STORE R1, B
....
LOAD R1, B
LOAD R2, C
MUL R2, =5
ADD R1, R2
STORE R1, A
```

tai:

```
LOAD R1, =5
MUL R1, C
ADD R1, B
STORE R1, A
```

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 13

Globaalin taulukon tilan varaus ja käyttö (3)

```
int X, Y;
int Taulu[30];
...
X = 5;
Y = Taulu[X];
```

X	DC	0
Y	DC	0
Taulu	DS	30

```
LOAD R1, =5
STORE R1, X
LOAD R1, X
LOAD R2, Taulu(R1)
STORE R2, Y
```

Optimoiva kääntäjä osaisi jättää pois jälkimmäisen "LOAD R1,X" käskyn

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 14

Globaalien tietueiden tilan varaus ja käyttö (3)

```
int X;
struct Tauno {
  int Pituus;
  int Paino;
};
...
X = Tauno.Paino
```

Kentän "Paino" suhteellinen osoite tietueen Tauno sisällä

X	DC	0
Tauno	DS	2
Pituus	EQU	0
Paino	EQU	1

```
LOAD R1, =Tauno
LOAD R2, Paino(R1)
STORE R2, X
```

Tietueen osoite on sen ensimmäisen sanan osoite

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 15

Kontrolli - valinta konekielellä (3)

- Ehdoton hyppy
  - JUMP, CALL ja EXIT, SVC ja IRET
- Hyppy perustuen laiterekisterin arvoon (vrt. 0)
  - JZER, JPOS, ...
- Hyppy perustuen aikaisemmin asetetun tilarekisterin arvoon
  - COMP R2, LIMIT
  - JEQU LOOP
  - Ongelma vai etu: ttk-91:ssä kaikki ALU käskyt asettavat tilarekisterin
    - ADD, SUB, MUL, DIV, NOT, AND, OR, XOR, SHL, SHR

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 16

If-then-else -valinta (2)

```
if (a<b)
  x = 5;
else
  x = y;
```

```
LOAD R1, A
COMP R1, B
JNLES Else
LOAD R1, =5
STORE R1, X
JUMP Done
Else LOAD R1, Y
STORE R1, X
Done NOP
```

```
LOAD R2, Y
LOAD R1, A
COMP R1, B
JNLES Else
LOAD R2, =5
ELSE STORE R2, X
```

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 17

Case lauseke (2)

```
switch (lkm) {
  case 4: x = 11;
    break;

  case 0: break;

  default: x = 0;
    break;
}
```

```
Swi LOAD R1, lkm
Vrt4 COMP R1, =4
JNEQ Vrt0
LOAD R2, =11
STORE R2, X
JUMP Cont
Vrt0 COMP R1, =0
JNEQ Def
JUMP Cont
Def LOAD R2, =0
STORE R2, X
Cont NOP
```

Onko case-tapausten järjestyksellä väliä?

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 18

Toistolausekkeet (2)

- For-step-until -silmukka
- Do-until -silmukka
- Do-while -silmukka
- While-do -silmukka
- ...

ehto
silmukan
alussa

ehto
silmukan
lopussa

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 19

For lauseke (3)

```

I      DC      0
...
LOAD R1, =20
STORE R1, I
Loop  LOAD R2, =0
      LOAD R1, I
      STORE R2, T(R1)
      LOAD R1, I
      ADD  R1, =1
      STORE R1, I
      LOAD R3, I
      COMP R3, =50
      JLES Loop
    
```

for (int i=20; i < 50; ++i)
T[i] = 0;

Olisiko parempi pitää i:n arvo rekisterissä? Miksi? Milloin? Mikä on i:n arvo lopussa? Onko sitä olemassa?

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 20

While-do -lauseke (2)

```

X = 14325;
Xlog = 1;
Y = 10;
while (Y < X) {
  Xlog++;
  Y = 10*Y
}
    
```

```

LOAD R1, =14325
STORE R1, X
LOAD R1, =1 ; R1=Xlog
LOAD R2, =10 ; R2=Y
While COMP R2, X
      JNLES Done
      ADD  R1, =1
      MUL  R2, =10
      JUMP While
Done  STORE R1, Xlog ; talleta tulos
      STORE R2, Y
    
```

Mitä kannattaa pitää muistissa?
Mitä kannattaa pitää rekisterissä ja milloin?

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 21

Koodin generointi (9)

- Kääntäjän viimeinen vaihe
  - voi olla 50% käännösajasta
- Tavallisen koodin generointi
  - alustukset, lausekkeet, kontrollirakenteet
- Optimoidun koodin generointi
  - käännös kestää (paljon) kauemmin
  - suoritus tapahtuu (paljon) nopeammin
  - milloin globaalin/paikallisen muuttujan X arvo kannattaa pitää rekisterissä ja milloin ei?
  - Missä rekisterissä X:n arvo kannattaa pitää?

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 22

Optimoitu For lauseke (3)

```

for (int i=20; i < 50; ++i)
  T[i] = 0;
    
```

```

LOAD R1, =20 ; i
LOAD R2, =0 ; 0
Loop  STORE R2, T(R1)
      ADD  R1, =1
      COMP R1, =50
      JLES Loop
    
```

alkuperäinen koodi

```

I      DC      0
...
LOAD R1, =20
STORE R1, I
Loop  LOAD R2, =0
      LOAD R1, I
      STORE R2, T(R1)
      LOAD R1, I
      ADD  R1, =1
      STORE R1, I
      LOAD R3, I
      COMP R3, =50
      JLES Loop
    
```

Mitä eroja? Onko tämä OK?
122 vs. 272 suoritettua käskyä!
muuttujan i arvo lopussa?
152 vs. 452 muistiviitettä!

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 23

Virhetilanteisiin varautuminen (3)

- Suoritin tarkistaa käskyn suoritusaikana
  - ”automaattinen”
  - integer overflow, divide by zero, ...
- Generoidut konekäskyt tarkistavat ja eksplisiittisesti aiheuttavat keskeytyksen tai käyttöjärjestelmän palvelupyynnön tarvittaessa
  - ”manuaalinen”
  - index out of bounds, bad method, bad operand
  - ihan mitä vain haluat testata!

```

ADD  R1, R2 ; overflow??
DIV  R4, =0 ; divide-by-zero
COMP R1, Tsize ; indeksin rajatarkistus
JLES IndexOK
SVC  SP, =BadIndex ; käyttöjärj. huolehtii
IndexOK STORE R2, Taulu(R1) ; R1 = 12 345 000 ??
    
```

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 24

Taulukon indeksitarkistus⁽¹⁾

```

for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
    
```

I	DC	0
T	DS	50 ; data
Tsize	DC	50 ; koko
...		

```

LOAD R1, =20
STORE R1, I
LOAD R2, =0
LOAD R1, I
Loop
  JNNEG R1, ok1
  SVC SP, =BadIndex
  COMP R1, Tsize
  JLES ok2
  SVC SP, =BadIndex
ok2 STORE R2, T(R1)
  LOAD R1, I
  ADD R1, =1
  STORE R1, I ; 50 OK!
  LOAD R3, I
  COMP R3, =50
  JLES Loop
    
```

Voisiko loopin kontrollia ja indeksin tarkistusta yhdistää? Optimoiva kääntäjä osaa!

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 25

Taulukon alaindeksi ei ala nolasta^(ei animoitu)

```

for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
    
```

I	DC	0
T	DS	30 ; 30 alkioita
Tlow	DC	20 ; alaraja
Thigh	DC	50 ;yläraja+1
...		

T: T[20]
T+1: T[21]
...
T+29: T[49]

indeksitarkistukset...

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 26

Taulukon alaindeksi ei ala nolasta⁽³⁾

```

for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
    
```

I	DC	0
T	DS	30 ; 30 alkioita
Tlow	DC	20 ; alaraja
Thigh	DC	50 ;yläraja+1
...		

```

LOAD R1, =20
STORE R1, I
Loop
  LOAD R2, =0
  LOAD R1, I
  SUB R1, Tlow
  STORE R2, T(R1)
  LOAD R4, I
  ADD R4, =1
  STORE R4, I
  LOAD R3, I
  COMP R3, =50
  JLES Loop
    
```

indeksitarkistukset...

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 27

Moni-ulotteiset taulukot⁽³⁾

- Ohjelmointikieli voi tukea suoraan moni-ulotteisia taulukoita
`X = Tbl[i, j];` `Y = Arr[k][6][y+2];`
- Toteutus konekielitasolla aina (useimmissa arkkitehtuureissa) yksiulotteinen taulukko
 – vain yksi indeksirekisteri konekäskyssä
- Moniosainen toteutus
 – laske alkion osoite yksi-ulotteisessa taulukossa
 – käytä indeksoitua osoitusmoodia tiedon viittaukseen

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 28

2-ulotteiset taulukot⁽⁶⁾

```

int[][] T = new int[4][3];
...
Y = T[i][j];
    
```

T	DS	12
Trows	DC	4
Tcols	DC	3
... Esimerkki I=1, J=2 ?		
LOAD R1, I		
R1	MUL	R1, Tcols
R1	ADD	R1, J
LOAD R2, T(R1)		
STORE R2, Y		

logiinen fyysinen

Tarkistukset.... ?

09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 29

Moni-ulotteiset taulukot⁽³⁾

- Talletus riveittäin
 – C, Pascal, Java?
- Talletus sarakeittain
 – Fortran
- 3- tai useampi ulotteiset
 – vastaavalla tavalla!

T: T[0][0]
T[0][1]
T[0][2]
T[1][0]
T[1][1]
T[1][2]
T[2][0]
T[...][...]

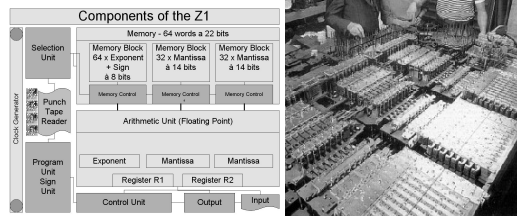
09/08/2002 Copyright Teemu Kerola 2002 30

-- Luennon 3 loppu --

Konrad Zuse: Z1 (1938)

- mekaaninen "laskin", kelloaajuus 1 Hz (käännä kampea!)
- kertolasku 5 s
- datamuisti 64W à 24b
- ohjelma reikänauhalta (filmiltä)

http://irb.cs.tu-berlin.de/~zuse/Konrad_Zuse/en/Rechner_Z1.html

09/08/2002

Copyright Teemu Kerola 2002

37